

biografin ger mycket kunskap, om synen på mannen och om den ödmjukhet och beundran som finns inför en älskad person.

Det jag främst ställer mig kritisk till är det långa biografiska kapitlet om Gurli Linder. Det inleder boken, men upptar nästan en fjärdedel. Det är svårmanövrerat av flera skäl. Ett är att det florerar mängder av personer och namn som är svåra att veta exakt varför de är viktiga. Ellen Key t.ex. återkommer som en central person, men om man inte vet vem hon var mer än flyktigt får man bara underförstådda meningar om hennes kontroversiella position i Stockholms sällskapliv. Kapitlet bäddar för upprepningar och innehåller passusar om händelser som beskrivs längre fram av Kåreland eller genom Gurli Linders brev och memoarer.

En viktig källa i detta kapitel är böckerna till döttrarna och det är framför allt i beskrivningen av Linders skilsmässa, som skedde efter Andréés försvinnande, som dessa används. Linders röst framträder här som bitter och förtvivlad (s. 55 ff.). Hon vittnar om ett konfliktfyllt äktenskap som hon tiger sig igenom. Kåreland funderar över om skilsmässan berodde uteslutande på kärleksrelationen till Andréé, men sluter sig till att Nils Linder själv var orsak genom sitt allt mer kravfyllda förtryckande sätt. Men det finns inget konkret beskrivet. Till hans försvar kan man föreställa sig hur svårt det är att leva med en person som är djupt förälskad i en annan.

Det första mötet med Gurli Linder genom anteckningarna i barnens böcker blir tyvärr tråkigt. Hon verkar gnällig, egoistisk och förbittrad och det hänger med in i den fortsatta läsningen. Sammantaget är det dock intressant läsning och breven som Linder skrivit till Andréé är mycket fångslande. Kåreland återger dem generöst och har även i ett appendix ett antal brev i sin helhet. Det stora antalet fotografier i boken är också en viktig del i berättelsen och även där kan ett helt liv följas. De är dock extra intresseväckande när de vävs samman med text som i t.ex. berättelsen om lappdräkten.

Kristina Gustafsson, Lund

Louise Brodin: *Axel Nilsson – Museiman och föregångare*. Warne förlag, Göteborg 2011. 248 s., ill. ISBN 978-91-85597-34-5.

Vem var Axel Nilsson? Nu är han nästan glömd, men i sin tid var han en av de verkligt stora i museiyrkets tidiga skede. Så här beskriver vännen Axel Romdahl honom i sina memoarer 1951: ”Man kände att det strålade

kraft av honom och han hade krafter att dela med sig så länge hans hälsas dagar räckte. I själva verket har Axel Nilsson för svenskt museiväsende betytt mycket mer än som framgår av protokoll och årsberättelser.” Det är därför på tiden att han får sin biografi skriven och nu har hans sondotter Louise Brodin skrivit en fullmatad och vackert illustrerad bok om sin farfar, som dog långt innan hon föddes.

Axel Nilsson var född 1872, hans förfäder hade varit mjölnare i Genarp. Fadern var agronomutbildad och inspektor på ett storgods i Skåne men dog när Axel bara var fem år. Änkan med de fem barnen flyttade till Lund för att underlätta barnens skolgång. Senare, under studieåren i Lund, anställdes han av Georg Karlin på Kulturen och där började hans museibana. På uppdrag av Karlin inventerade han, mätte upp och fotograferade gammal bebyggelse på landsbygden i de tidigare danska landskapen och deltog i flyttandet och inredningen av Kulturens Blekingestuga. Det blev en förberedelse till hans kommande verksamhet på Skansen. På Kulturen studerade han äldre skånska textilier och för museets konstlotteri ritade han bildvävnader och möbler. Han lärde sig hantverk för att förstå hur saker gjordes, han lärde sig t.ex. att väva gobeläng och knyta ryaknutar, erfarenheter som senare ledde fram till chefskapet för Röhsska museet i Göteborg.

Han kallades till Stockholm 1902 för att arbeta med inredning och utställningar i Nordiska museets då nya byggnad. Vid Livrustkammarens inflyttning i museets stora hall fick han hand om ledningen under det halvår som överintendenten Cederströms sjukdom varade. Men bäst trivdes han på Skansen där han ledde uppförandet av Ravlundagården, som han valt ut under resor i Skåne (gården brann ned med alla inventarier 1972). Gunnar Hazelius, som hade efterträtt sin far som chef för Skansen, var tillfälligt sjuk, varvid Axel Nilsson blev hans ersättare.

Under Stockholmstiden, som varade fram till 1914, undervisade han arkitektstudenter på Tekniska skolan i allmogens träbyggnadskonst. Han planerade ett större arbete i ämnet, grundat på egna uppmätningar, skisser och egna fotografier, ett arbete han dock aldrig genomförde. Under drygt tio år deltog han i Nordiska museets kulturhistoriska expeditioner i många delar av Sverige. Louise Brodin letade förtvivlat i museets arkiv, som är uppbyggt topografiskt, inte på undersökare. Till slut fann hon hans dokumentation över gården Sveden nära Falun, känd som Linnés bröllopsgård. Hon blir imponerad över noggrannheten och klarheten i doku-

mentationen och också i annat material hon slutligen hittar. En uppsats om övergångsformer mellan blockhus och korsvirkeshus, tryckt 1903, glasklar och illustrerad med egna konstruktionsritningar, ingår i faksimil som ett oväntat inslag i Brodins bok.

Nilssons arbetstakt var hög. Från elva på förmiddagen till fyra på morgonen arbetade han, men det var också en hel del umgänge och festande. Han hade nu många tillfällen till resor för museets inredning till museer i utlandet och för Skansens räkning i Sverige. Han tyckte om att resa, men hade inga egna pengar att resa för. Det sades att för att vara museiman måste man ha egen förmögenhet eller en rik hustru. Axel Nilsson hade ingendera. En sommar låg han ute på resor för Skansen och berättar i ett brev att han mätt upp omkring 300 byggnader (hur nu det kunde vara möjligt?). Han tyckte stockholmarna var riktiga latoxar som gick till sängs redan vid 11–12-tiden och dessutom gäspade ett par timmar dessförinnan.

I Göteborg planerades ett nytt konstslojdmuseum. Axel Nilsson kallades dit för att bedöma inkomna ritningar. Han förkastade alla, gjorde ett nytt program för museet och en ny tävling som vanns av vännen Carl Westman. Axel Nilsson med sin stora erfarenhet av museibygnader deltog i varje detalj i planerna. 1914 valdes han till museets förste chef och blev dess skapare. I museets program ingick att samlingarna skulle vara av yttersta kvalitet. Det gällde att insamla genom inköp i utlandet eller i Sverige. Generöst presenterar Brodin medarbetarna på museet och stadens starka män som lotsade projektet lyckligt i hamn. Röhsska konstslojdmuseet invigdes i september 1916 och har förblivit landets enda konstslojds- eller konsthantverksmuseum.

I Brodins bok finns många, långa och välfunna citat av Axel Nilssons vänner och kollegor, som berättar om honom i olika verksamheter. Där finns roliga bordsvisor, bl.a. en som härmar Axel Nilssons skånska tungomål, men också ett stort antal utdrag ur brev som han skrev under tiden vid Nordiska museet till bäste vännen Adolf Roth i Malmö. De innehåller, som vänbrev gör, stort och smått. De är ofta roliga och handlar mycket om hans jobb. Här en passus om stridigheterna 1902 om utformningen av museets permanenta utställningar: ”Här är för tillfället djävliga strider inom museistyrelsen. Striden drivs med all tänklig personlig hätskhet efter som den även är en strid om makten, men i grund och botten gäller det systemet vetenskap kontra varieté.” Själv stödde han den vetenskapliga linjen, Hazelius dioramer hade spelat ut sin roll.

Redan från ungdomen hade Axel Nilsson ett hjärtfel, som utvecklades till kärlekskramp. Symtomen kunde lindras med morfin, men sjukdomen blev naturligtvis inte bättre av det hektiska liv han förde. Efter en tids sjukdom avled han 1924, endast några och 50 år gammal, i sitt hem på landeriet Stora Katrinelund, som då låg i Göteborgs utkant. Han efterlämnade hustru och sonen Göran, som så småningom också kom att bli chef för Röhsska museet.

Den bild Louise Brodin ger av Axel Nilsson är en kraftkarl som söp och svor, som hade en enorm arbetsförmåga och rika gåvor. Han var en skicklig organisatör, glad sällsamsbror, vänfast, konstnärlig både som tecknare och möbel- och husarkitekt, utmärkt fotograf och konstruktör. Han var en man som levde fort och fick otroligt mycket gjort. Han skrev inte mycket, hade väl inte tid, kanske var det mest osignerat i museikataloger. Men breven som vi nu får ta del av öppnar vägen till hans personlighet. Tidigare var det svårt att få ett grepp om vem han var. Nu vet vi bättre tack vare Louise Brodins både personliga och sakliga skildring.

Men jag har några invändningar. Det finns en hel del slarvfel, t.ex. Erik Wettergren var aldrig riksantikvarie, han var chef först för Dramaten och sen för Nationalmuseum. Begreppet högskolan i Uppsala har jag som uppsaliensare svårt att smälta. Och slutligen hade man önskat ett personregister med hänvisning till sida, inte bara en liten förteckning över de allra närmaste. Detta är dock småsaker. Axel Nilsson har varit en intressant bekantskap att göra.

Elisabet Stavenow-Hidemark, Stockholm

Lena Roos: *Att studera medeltiden*. Studentlitteratur, Lund 2008. ISBN 978-91-44-03649-6.

Att studera medeltiden är en lite annorlunda introduktionsbok i medeltidsstudier. Den innehåller nämligen inte bara en redogörelse för den akademiska disciplinen medeltidsstudier, utan behandlar också lekmannaintresset för medeltiden. Den speglar därtill den utveckling som har skett i inriktning inom medeltidsstudier, där ”de Andras” medeltid har börjat få allt större utrymme. De fält som uppfattades som viktiga när jag själv tog grundkursen i medeltidskunskap – såsom diplomatik och paleografi – nämns visserligen i förbigående, men utgör inte längre huvudnumren i en introduktion till studiet av denna tidsperiod.